

A déli határvédő rendszer a XV. században*

A Magyar Királyság a XIV. század második felében egy addig ismeretlennek számító hatalommal, az oszmán állammal került szembe. Ez – kihasználva a Bizánci Birodalom és a balkáni szláv nemzetek gyengeségét – megdöbbentő gyorsasággal kezdte meghódítani a délkelet-európai és a kisázsiai térséget. Ennek a katonai előrenyomulásnak következményeként került szembe hazánk és az Oszmán Birodalom. Ahogy Perjés Géza, a neves hadtörténész írta: a „...török hódítás egy olyan jelenséget élesztett fel Közép-Európában, amelynek történelmet befolyásoló hatása a népvándorlások befejeződése után szűnt meg, és amely az egyetemes történet tanúsága szerint jobbra ott fordul elő, ahol a feudalizmus és a katonai demokrácia fokán élő népek kerültek egymással érintkezésbe. E két civilizáció összetalálkozásából ugyanis óhatatlanul következett, hogy a zsákmányra éhes barbár szomszéd kisebb-nagyobb becsapásokat hajtott végre, ami ellen a civilizált nép a határvédelem megszervezésével védekezett. A határok őrzése természetesen civilizált államok szomszédi viszonyánál is tekintetbe jött, de ez soha nem jelentett akkora terhet és soha nem gyakorolt oly nagy hatást az állami és társadalmi életre, mint a barbárok ellen megszervezett határvédelem. A barbár szomszédság ugyanis egyik oldalról állandó és igen súlyos veszélyt jelentett, másik oldalról a veszély elhárítása különös taktikát és különös csapatot kívánt meg, olyat, ami a védekező állam társadalmi és gazdasági viszonyaiból nem következett, sőt azokkal rendszerint ellentétes volt.”¹

Nagy Lajos kora

A török Nagy Lajos (1342–1382) uralkodása alatt még nem fenyegette hazánkat. Bár a királyt nyugaltanította az oszmánok balkáni térnyerése, komolyabb kereszties hadjáratot nem vezetett ellenük. XI. Gergely pápa (1370–1378) ugyan szorgalmazta az 1371-es érnomeni keresztény vereség után, hogy a magyar király támadja² meg a törököt, és Nagy Lajos hajlandó is lett volna hadjáratot indítani,³ ugyanis e csata utat nyitott a törököknek Bulgária⁴ és Havasalföld felé, ez pedig már a magyar befolyási övezetet veszélyeztette. A sajátos hatalmi konstellációk megakadályozták az oszmánok elleni összefogást⁵. Elég csak arra gondolni, hogy Velence már 1373-ban 5000 török íjászt fogadott fel, hogy legyőzze Lackfi István erdélyi vajda seregét!

Nagy Lajos ugyanekkor döntött egy török elleni balkáni akcióról ennek keretében 1375-ben indult magyar hadjárat Havasalföldre amelyben Layk⁶ vajda utódával, Raduval⁷ és az őt támogató török sereggel is összezsaptak a király csapatai. A vállalkozás eredményeképpen Lajos megfosztotta a havasalföldi vajdát a szörényi bántól és erdélyi birtokaitól. (Érdekesség, hogy Himfi Benedek temesi ispán lányát, Himfi Margitot a törökök elrabolták, majd a krétai rabszolgapiacra eladták egy Darvisio nevű velencei polgárnak⁸.) A hadjárat végül Nagy Lajos győzelmével ért véget, amit örömmel fogadott XI.

* E tanulmány bővített és javított változata a 2008. július 2-án Zalaegerszegen, a XXXV. Országos Honismereti Akadémián elhangzott azonos című előadásnak.

¹ *Perjés Géza*: Seregszemle. Hadtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok. Bp. 1999 25. old.

² 1372. május 14-én írt levelet Lajos királynak XI. Gergely, amelyben felszólította, hogy állítsa meg a törököt, mert az veszélyezteti Délkelet-Európa keresztény államait, s csak Magyarország állíthatja meg az oszmánokat. Írt a pápa a velencei dózsénak is, hogy adjon hajókat, s célja volt a keresztény uralkodókat szövetségbe tömöríteni a törökök ellen. *Kumorovitz L. Bernát*: I. Lajos királyunk 1375. évi havasalföldi hadjárata (és „török”) háborúja. In: Századok 1983/5. 930. old.

³ Bredenscheid János királyi követ kérte a pápát, hogy mentesítse a magyar főpapokat egy esztendei tizedjövendelmük átadása alól, mert a pénzt katonai kiadásokra akarják fordítani, ezt a pápa megtiltotta, mondván: az ország és egyházi vezetői elég gazdagok, és a magyar főpapok csak támogassák az egyházat a Viscontiak ellen. A pápa emiatt egyelőre elhárította, hogy támogatást nyújtson a török ellen. *Kumorovitz*: 1983. 931. old.

⁴ Bulgária 1362-ben, az Iván Sándor (Ivan Alexander) halála utáni belháborúban három részre szakadt: a timovói „Bulgária” uralkodója: Ivan Sismán, a vidínié Ivan Sztracimir lett, Dobrudzsa Dobrotics uralma alá került.

⁵ 1375 nyarán Sienai Szent Katalin is írt Nagy Lajos király édesanyjának, Erzsébet anyakirálynénak, hogy előmozdítsa a török elleni háború megindítását. *Kumorovitz*: i. m. 937. old.

⁶ 1374/75-ig volt havasalföldi vajda, uralkodása végén vált hűtlenné a magyar királyhoz, ami Nagy Lajost meglepte, hiszen Layk szörényi bán és Fogaras hercege is volt! *Kumorovitz*: i. m. 963. old.

⁷ Szövetségese volt Nagy Lajos ellen Sismán bolgár cár és I. Murád szultán. *Kumorovitz*: i. m. 965. old.

⁸ *Kumorovitz*: i. m. 942–944. old.

A XV. századi török-ellenes végvárrendszer

- 1 Orsova
- 2 Drankó
- 3 Szentilászló
- 4 Moldova
- 5 Puzsaszán
- 6 Haram
- 7 Dombó
- 8 Keve
- 9 Galambóc
- 10 Ráma
- 11 Szendrő (Smederevo)
- 12 Tornistye
- 13 Zimony
- 14 Kölpény
- 15 Szalánkemén
- 16 Árki
- 17 Pétervárad
- 18 Ireg
- 19 Szávaszentdemeter

Gergely pápa is. A győzelem következtében a király uralkodásának hátralevő részében nem jelentkezett újra a török probléma, azonban a dél-erdélyi hágóknál felépített várak és a vidini bánóság felállítása jelezte, hogy az ország vezetése nem veszi félvállról a török veszélyt.

Zsigmond erőfeszítései

A következő években fokozódott az oszmán nyomás Délkelet-Európában. Az 1389-es rigómezei csata fordulópontot jelentett, ugyanis a törökök gyakorlatilag felszámolták Magyarország észak-balkáni befolyási övezetét, s emiatt az ország nemcsak saját területének közvetlen védelme, hanem hatalmi érdeke miatt is kénytelen volt szembeszállni az Oszmán Birodalommal. Ám sokkal nehezebb helyzetben, mint Nagy Lajos uralkodása alatt, hiszen a király halála utáni polgárháborús helyzet miatt hazánk katonailag és pénzügyileg is meggyengült. A rigómezei csatában vesztes Szerbia új uralkodója, Lazarević István (Stjepan Lazarević) valamikor 1389–90 fordulóján behódolt az új oszmán szultánnak, I. Bajazidnak⁹. A rigómezei szerb vereség hatására Zsigmond 1389-től¹⁰ számos hadjáratot indított Szerbia területére, ezek közül az 1390-es volt az első alkalom, amikor a törökökkel magyar hadak összezsaptak – és Sárói László temesi ispán vezetésével le is győzték őket. Sárói¹¹ a zsákmányolt zászlókat elküldte a királynak. A harcok a következő években is folytatódtak, s a magyar csapatok 1391–1395 folyamán számos hadjáratot vívtak a déli határok térségében. Sajnos komolyabb eredményt nem tudtak elérni, de 1395-ben sikerült elfoglalniuk Kisnikápoly erődjét Nikáppallyal szemközt, s visszahelyezték trónjára a török által elzavart havasalföldi vajdát.

⁹ Engel Pál: A török-magyar háborúk első éve, 1389–1392. In: Hadtörténelmi Közlemények, 111. 1998. 562. old.

¹⁰ E hadjáratot a király hivatalosan nem a Szerbiára nehezedő oszmán nyomás ellen indította, hanem a szerbek megrendszabályozására, s nincs is arra adat, hogy a magyar csapatok összeütköztek volna a törökökkel. Azonban a király a hadjáratban olyan területeket is elfoglalt és az országhoz csatolt, amik a Macsó bánóság területén kívül estek. Engel 1998. 563. old., 567. old.

¹¹ Sárói mellett ott volt Perényi Miklós szörényi bán is a Braničevó térségében levő vitovnicai vár közelében megívott útközében. Engel 1998. 565–566. old.

Az Oszmán Birodalom megjelenése okozta változást jól szemléltetik Engel Pál sorai: „Magyarország tehát úgyszólván egyik napról a másikra egy agresszív nagyhatalommal vált szomszédossá, azok az országok pedig, amelyek hagyományosan a magyar királyság érdekszférájába tartoztak, most hirtelen kikerültek onnan. Ez önmagában véve súlyos megrázkódtatás volt a magyar uralkodó osztály számára, mert egyszerűen kérdésessé tette azt a nagyhatalmi státust, amelyet Magyarország a 14. század folyamán a balkáni népekkel szemben élvezett. Azonban nemcsak erről volt szó. A még súlyosabb traumát az ország számára a határmenti török betörések jelentették, vagyis az, hogy az ország földjét rendszeresen sújtották idegen seregek támadásai, amire a tatárok elvonulása óta nem volt példa.”¹²

A király komoly diplomáciai tevékenységbe kezdett, hogy egyszer s mindenkorra megoldja a török-kérdést. Követői felkeresték az itáliai államok, Franciaország és a kairói mameluk szultán udvarát, hogy támogatókat szerezzenek Zsigmond hadjáratához. A nyugati seregek 1396. július végén érkeztek Budára, ahol egyesültek a magyar sereggel és a többi (havasalföldi, lengyel, cseh, itáliai, hispániai) segítséggel. Közben Philibert de Naillac vezetésével a Johannita lovagok flottája – velencei és genovai hajókkal – a Duna torkolatához indult. I. Bajazid szultán felhagyott a Konstantinápoly ellen tervezett ostrom előkészületeivel és csapataival megindult a Duna felé. A keresztény seregek 1396 augusztusában eljutottak Orsováig, majd átkeltek a Vaskapun a folyó jobb partjára, s Vidinben egyesültek Sztracimir János vidini bolgár uralkodó seregével. Rahován keresztül értek Nikápolyba a Zsigmond vezette nemzetközi hadak, amelyekhez csatlakozott a Johannita flotta. A keresztény csapatok megkezdték a vár ostromát, de ostromgépek híján csak a kiéheztetésre gondolhattak. A város kormányzójának, Dogan bégnek viszont nem állt szándékában megadni magát, mivel elég élelmük volt. Már szeptember 10. óta tartott az ostrom, amikor megérkezett a hír, hogy Bajazid a török haddal közeledik a városhoz. 1396. szeptember 28-án a keresztény és az oszmán had megütközött egymással, azonban a nyugati lovagok miatt a nemzetközi csapatok katasztrofális vereséget szenvedtek a töröktől.¹³ A nikápolyi csata megmutatta a keresztény hatalmak, köztük Magyarország gyengeségeit, annak ellenére is, hogy a vereségben nagy szerepe volt a francia lovagok fegyelmetlenségének.

A vereség következtében az Oszmán Birodalom megszilárdította a helyzetét a Balkánon és véglegesen bekebelezte a Vidini Cárságot, míg Zsigmond király ráébredt, hogy sürgős változtatásokra van szükség, mert a „törökkérdés” nem fog olyan gyorsan megoldódni, mint évszázadokkal korábban a tatárkérdés.

A király 1397. szeptember 29-ére, Temesvárra országgyűlést hívott össze, amely számos hadügyi változtatást határozott el. Ahhoz ugyanis, hogy a magyar sereg eredményesen harcolhasson a törökkel szemben, növelni kellett a könnyű fegyverzetű csapatok létszámát, hogy hasonló taktikai elemeket tudjunk alkalmazni, mint az ellenség. Ennek érdekében az országgyűlés fontos katonai törvényeket hozott:

1.) A gazdagabb nemeseket egyfajta zsoldosereg kiállítására kötelezték a következők szerint: minden húsz jobbágy után egy lovas íjászt kellett kiállítaniuk és táborba vezetniük, ez volt a telekkatonaság – *militia portalis*.

2.) A magyar hadszervezet különös gondja az volt, hogy a nemesek az ország határain túl nem akartak hadakozni, de Zsigmond elfogadtatta, hogy a török veszélyre való tekintettel, a királlyal kell tartaniuk a nemeseknek, ha az külföldön vezet támadást az oszmánok ellen. Hosszú távon azonban ez nem volt alkalmazható. Annál is kevésbé, mert az európai trend is a zsoldosereg kialakulása felé hatott. Megjegyzendő, hogy a nemesi felkelés (*insurrectio*) által hadra kelt nemesek harcértéke egyre rosszabbá vált. Ennek sok oka volt, főként azonban arra vezethető vissza, hogy a magyar nemeséget is egyre inkább lekötötte birtokainak igazgatása és hivatalainak ellátása – már azoknál a nemeseknél, akik megfelelő birtokkal rendelkeztek. A szegényebb nemeseknek igazából a fegyverzet megvásárlása is gondot okozott. A telekkatonasággal az uralkodó ezt is orvosolni próbálta.

3.) A temesi ispán – *comes Temesiensis* – hatáskörének növelése.

¹² Engel Pál: Magyarország és a török veszély Zsigmond korában (1387–1437). In: Századok, 128. 1994. 274 old.

¹³ A csatában többek között elesett La Trémouille-i Vilmos és Fülöp fia, Cadzand-i János Flandria tengermagya és a Német Lovagrend nagy priorja, Vienne-i János Franciaország tengermagya. Fogságba esett a nyugatiak közül Félelemnélküli János, Eu grófja, La Marche grófja, La Trémouille-i Guidó, Enguerrand de Coucy és Boucicaud (Jean le Meingre) marsall. Bajazid serege mintegy 3000 keresztény foglyot ejtett a csatában. Runciman, Steven: A kereszties hadjáratok története. Osiris Kiadó. Budapest 1999. 979 old.

A király a hadügyi reform mellett megkezdte a védelmi rendszer kiépítését, amiben komoly szerepet szánt a déli határoknál fekvő országoknak. Ezeket, mint hűbéreseit ütközőállamként kívánta felhasználni Magyarország és az Oszmán Birodalom között. A király, céljának elérése érdekében, az említett országok uralkodóit magyarországi földadományokkal is megpróbálta hazánkhöz kötni. Igaz, ugyanakkor elnézte, hogy szövetkezzenek a törökkel is. Az ütközőállamok közül a legfontosabb Lazarević István Szerbiája volt, hiszen a legtöbb oszmán támadás keresztüljött déli szomszédunk területén. Az 1389-es rigómezei csata óta István despota uralkodott Szerbiában, s egészen az 1402-es ankarai csatáig I. Bajazid szultán vazallusa volt. Számos török hadjáratban vett részt, többek között ott volt csapataival Nikápolynál és Ankaránál is. Az 1402-es ankarai török katasztrófa után kihasználta az Oszmán Birodalomban kialakult interregnumot és az annak folyamányaként kitört trónharcokat; átpártolt Zsigmondhoz. Ennek gyakorlati haszna az lett, hogy megkapta Nándorfehérvárt és a Macsóói bánságot, amivel magyarországi birtokossá lett, emellett a Sárkány-rend alapítója is volt. E „szövetséggel” a király megővta a dél-magyarországi megyéket a török pusztítástól, amit még az is erősített, hogy a szerb uralkodó 1413-ban az oszmán fennhatóságot is elismerte. Lazarević egészen 1427-ben bekövetkezett haláláig Zsigmond hűségén maradt. A magyar uralkodó az 1426-os tatai szerződésben¹⁴ elismerte István despota utódjának Brankovics Györgyöt (Đurađ Branković), cserébe Magyarország visszakapta Nándorfehérvárt és a Macsóói bánságot Szokol, Brodar, Dragisa, Halap, Macsó erősségeivel együtt. Mindez a király kezére is került még 1427 őszén, ám Galambócot annak szerb kapitánya¹⁵ a török kezére játszotta át. Ezért Zsigmond 1428-ban megostromolta a várat, de II. Murád szultán megjelenése miatt az ostromlók visszavonultak, ekkor az uralkodó csak nehezen jutott át a török elől a nemrég épített Szentlászlóvárba. Ebben az ostromban hősiességével tüntette ki magát Rozgonyiné Szentgyörgyi Cecília, amit Zsigmond birtokadományokkal jutalmazott. A bátor asszony a Dunáról, hajóra rakott ágyúkkal lövette a törököket!

Magyarország kapcsolata Szerbiával a későbbiekben már nem volt annyira kiegyensúlyozott, mert az erősödő török előretörés miatt az új despotára nagy nyomás nehezedett. Sajnos a Lazarević-korabeli harmonikus kapcsolat sem maradt meg. Brankovics György, mint magyar zászlósúr ugyan sokszor igényelte hazánk segítségét, hogy szerbiai birtokait megvédje, ám emiatt a törökkel is szöveteznie kellett. Ez érthető visszatetszést keltett Magyarországon. Ennek ellenére a vazallusi rendszer még így is Szerbiával működött a legjobban.

Zsigmond politikája Boszniában alakult a legrosszabbul, ott ugyanis a politikai viszonyok is ziláltabbak voltak, mint Szerbiában vagy a Havasalföldön. Boszniában a bogumilizmus¹⁶, az I. Tvrtko király (1353–1391) és utóda, Stjepan Dabiša (1391–1395) utáni belső válság következtében a magyar királynak gyakorta katonai beavatkozásokra volt szüksége, hogy hatalmát megtarthassa. 1393-ban Stjepan Dabiša elismerte Zsigmond király fennhatóságát, de az egymással vetélkedő tartományurak¹⁷ nehezítették a budai udvar boszniai helyzetét.

Miután Osztoja király hatalmát Hervoja 1404-ben megdöntötte és II. Tvrtko Tvrtković (1404–1409, 1421–1443) került a bosnyák trónra, Zsigmond 1408-ig majd minden évben csapatokat küldött Boszniába, hogy helyreállítsa az elűzött uralkodó hatalmát. A következő években is számos hadjáratot indított,

¹⁴ A tatai szerződés szövegének magyar fordítását *Thallóczy Lajos* és *Áldásy Antal* közölte: *A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára, 1198–1526.* (Bp. 1907.) című munkában.

¹⁵ Jeremiás vajda 12 000 aranyat követelt Zsigmond királytól Galambóc átadásáért. *Vészprémy László*: Zsigmond Galambócnál 1428-ban. In.: *Hadtörténelmi Közlemények* 2008/2. szám. 284. old.

¹⁶ Bulgáriában tűnt fel a bogumilizmus, amelynek a gyökerei a paulikániánus eretnokség és a manicheizmus tanáiból eredeztethetőek. A X. században odatelepített paulikániánusok hatására alakult ki, nevét Bogomil pópárol kapta. Itáliában patarénusoknak nevezték tagjaikat, másutt pl. boszniaiak, kutugerek. Ők *kriszianin*-nak, vagyis keresztényeknek nevezték magukat. A közép-boszniai katolikus püspökségből alakult ki az „eretnek” egyház. Első említése a XII. század végéről való, s a XIII–XV. századra az ország önálló egyháza lett. A pápák a magyar királyokkal kívánták rendezni a helyzetet, de 1319-ben XXII. János pápa elismerte, hogy a „római hit” nehéz helyzetbe került Boszniában. Ekkor már komoly befolyásuk volt a bogumiloknak az ország ügyeire. A magyarok ismétlődő támadásai sem gyengítették meg őket, s egészen a török hódításig megtartották befolyásukat. Az „egyház” az 1470-es évekre Boszniával együtt eltűnt, s a század végére már említésük is ritka. *Dr. Jakov Sirotković* (főszerkesztő): *Jugoszláv Enciklopédia* 2. Bod – Crn. Miroslav Krleža Jugoszláv Lexikográfiai Intézet, Zágráb, 1988. 11–14. old.

¹⁷ A jelentősebb tartományurak közt tartották számon Hervoja (Hrvoje Hrvatinić) nagy vajdát, mellette Pavao Radinović kenéznek és Sandalj Hranić nagy kenéznek volt döntő szava a bosnyák politikai kérdésekben. Ugyanott 136. old.

hogy befolyását fenntartsa, de 1415-ben Dobojnál Hervoja és török segédcapatai legyőzték a magyar bárókat, így Bosznia Magyarország számára elveszett. Osztója utóda fia, István – *Stjepan Ostojić* (1418–1421) – lett. Az őt követő II. Tvrtko visszaszerzett trónját magyar támogatással próbálta megtartani, ezért 1425-ben elismerte Zsigmondot hűbérurának, de a magyar király nem tudta megvédeni őt. Ellenfelei Osztója István fiát, Radivojt támogatták, és Tallóci Matkó csapatai úgy tartották meg II. Tvrtkot Boszniában, hogy ettől kezdve több fontos várban magyar helyőrség állomásozott. Ugyanakkor 1428-tól kezdve a szultánnak is adót fizetett a bosnyák király, ami előrevetítette a várható oszmán hódítást és az ebből következő magyar-török összeütközést Boszniában.

Havasalföldön 1395-ig Mircse vajda uralkodott, aki a magyar király hűbérese volt, de I. Vlad elűzte, s csak 1402-ben tudta visszaszerezni trónját. Ezután 1418-ig Zsigmond király hűségén maradt, bár 1411-ben Magyarország ellen szövetséget kötött a lengyel királlyal. Ennek dacára Havasalföld és Magyarország szövetsége 1418-ig fennállt. Mircse után Mihály lett az új vajda, majd 1420-ban II. Radu, akit 1422-ben II. Dan követett a trónon. Magyarország ezeket a vajdákat folyamatosan támogatta a török ellen. II. Dan is csak magyar segítséggel tudta megszilárdítani a hatalmát. Ennek érdekében Ozorai Pipo 1423-, 1424-, 1426-ban, míg Csáki Miklós 1425-ben vezetett hadat Havasalföldre, hogy hadakozzon Raduval és a törökkel. A helyzet akkor romlott el teljesen, amikor a törökök 1432-ben az akkori vajdát, Alexandru Aldeát hűbéresükké tették. Egy 1436-os magyar expedíció hatalomra juttatta Vlad Dracult, s ez ideiglenesen javított a helyzeten, ám uralkodása alatt a török végleg befolyása alá vonta a román féjedelemséget, amely felett már csak időnként tudott befolyásra szert tenni a magyar király.

Az útközöállamok rendszere az 1420-as évek végére gyakorlatilag zsákutcába jutott, ezért már Zsigmond korában erősíteni kellett a déli határt. Hogy mi vezetett el a hűbéres államok rendszerének összeomlásához – a török előrenyomulás mellett –, azt a kiváló történész, Deér József gondolatai jól szemléltetik: „A török megjelenésével a Balkán apró államocskái egyszerre két nagyhatalom ellentétes irányú nyomása alá kerülnek, s fejedelmek az árulás, törbeccsalás és szinleges hódolat eszközeivel próbálják önállóságuk maradványait megmenteni. A magyar és a török hatalom közt elterülő államgyűrű a maga önállósági törekvéseivel és ezt szolgáló „balkáni” politikájával sokkal több bajt okozott a magyar hatalomnak, mint akár a török közvetlen szomszédsága.”¹⁸

A király már 1399-ben a temesi ispán irányítása alá vonta Temes, Csanád, Csongrád, Arad, Krassó, Keve, Zaránd vármegyéket, továbbá a vlach területet. Ezzel a Maros és a Duna közötti rész, a védelem egyik legfontosabb szakasza került egységes irányítás alá. E vidék irányítója 1404-től Ozorai Pipo volt egészen haláláig, majd a Tallóci család kezébe került a temesi bánság vezetése. A következő fontos lépés Szörényvár Magyarországhoz csatolása és a Szörényi bánság bevonása a déli határok védelmébe. A déli határ középső és keleti részén a védelem egyik legfontosabb, közigazgatásilag is megszervezett egysége a IV. Béla idején felállított Macsói bánság volt. Ez a bánság 1403-tól 1427-ig a szerb despota fennhatósága alá tartozott, de utána visszakerült Magyarországhoz. A déli határok nyugati felén a XV. század első felében a horvát és a szlavón báni tisztséget vonták be a védelembe. E bánságokkal Zsigmond a végvárrendszer hátszögét kívánta megerősíteni, hogy így biztosítsa a várakat, ha támadás éri őket.

A végvárak alkották a védelem első vonalát. E végvári vonal a Kárpátok lábainál fekvő Szörényvártól az Adriáig ért. Zsigmond már a kezdet kezdetén királyi kézbe vette az al-dunai várakat, azokat komoly mértékben megerősítette, s újakat is épített. Erre nagy szükség is volt, hiszen a XIV. század végéig Nándorfehérvár és Szörényvár között csak Görgény, Orsova, Galambóc, Haram és Keve várak álltak. Ozorai Pipónak¹⁹ az új várak megépítésében jelentős szerep jutott. Dombó (Dubovac) vára már a XIV. század végén állhatott, míg Pipo 1424-ben építette újjá Orsovát és Szörényvárat. 1430 körül mintegy 10 új kövár állt a veszélyeztetett szakaszon, s még Sán (Saar) szigetét²⁰ is megerősítették, továbbá a Bánáthban is nagyarányú építkezéseket végeztetett, és a jelentősebb várak közötti részekre föld- és paliszád erődítményeket emeltetett²¹. E korszakban épült fel Tornystye vára Nándorfehérvártól ke-

¹⁸ Deér József: Királyság és nemzet (Tanulmányok 1930–1947) I. kötet. Attraktor, Máriabesnyő–Gödöllő. 2005. 125–126. old.

¹⁹ Filippo Scolari, vagyis Ozorai Pipo Zsigmond király itáliai származású hadvezére volt, s mintegy 18 hadjáratot vezetett, de csak kétfőben szenvedett vereséget.

²⁰ Szörényvár térségében volt, attól délre. Hatégen 1992. 275. old.

²¹ Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon 1387–1437. Budapest, 1984. 116. old., Hatégen 1992. 274. old. és Engel Pál: Ozorai Pipo emlékezete. In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Bp. 2003. 247–301. old.

letre, a mai Pancsova közelében. Maga Zsigmond Szentlászlóvárat építette fel Galambóccal szemközt. Ezekkel az építkezésekkel az oszmán támadásoknak leginkább kitétt Nándorfehérvár–Szörényvár szakaszon a következő jelentősebb várak álltak a Zsigmond-korban: Orsova, Miháld, Pét, Szinice, Drankó, Szentlászló, Pozsaszin, Haram, Dombó, Keve, Tornyistye. Az al-dunai szakasz mellett komoly építkezések voltak az 1403–1427 között szerb kézen lévő Nándorfehérvár várában is, ahol István despota uralkodása alatt 1,5 hektárról 15 hektárra növelték meg a vár alapterületét és azt komoly erősségé alakították át. Emellett a Szerémségben már Zsigmond uralkodása alatt számos castrum és castellum épült fel. Kijelenthető, hogy ehhez hasonló volumenű várépítések – Mátyás uralkodását leszámítva – Buda 1541-es eleseténél időszerűségeig nem történtek Magyarországon. Mátyás alatt Nándorfehérvár várában, a Szerémségben, Szlavóniában és Horvátországban is komoly építkezések folytak, amelyek nagyon hasonlóak voltak a XVI. századi, úgynevezett „hevenyészett” várépítésekhez!²²

Boszniában Jajca és Szrebernik magyar fennhatóság alatt állt, magyar őrség volt Bobovac, Dubočac, Vranduk, Toričan és még több település váraiban. Emellett az Adria partján is álltak még várak. E végvárrendszernek a legfontosabb tagjai a következők voltak a XV. század végén: Szörényvár, Orsova, Szinice, Pét, Drankó, Szentlászlóvár, Galambóc, Moldova, Pozsaszin, Haram, Dombó, Keve, Szendrő, Tornyistye, Nándorfehérvár, Zimony, Kölpény, Macsó, Szabács, Só, Tisnica, Szrebernik, Telesák, Maglaj, Bobovac, Szokol, Jajca, Jezero, Kljucs, Knin, Sejn, Klissza, Almisa. Az országot védő végvári övezet belső részét pedig a következő jelentősebb erősségek alkották – több kisebb vár mellett –: Lugos, Karánsebes, Temesvár, Pétervárad, Eszék, Dubica, Krupa, Bihács és Zengg.

A végvárrendszernek a Zsigmond-kortól kezdve hatalmas költségei voltak. Elég csak azt figyelembe venni, hogy az átlagos évi 120 000 forintos költséget a Zsigmond- és Mátyás-korszakot leszámítva (bár akkor is) csak nehezen vagy sehogy se bírta fizetni az ország, ugyanis a bevételek legalább 20%-át biztosan elvitték a déli végek, sőt V. László alatt és a Jagelló-korban az 50%-ot is elérték a költségek! E roppant teher miatt Zsigmond 1429-ben a Német Lovagrendet bízta meg a Szörényi bánság irányításával. Ekkor 134 576 forintra taksálták a lovagok által átvett 13 aldunai vár fenntartási költségeit – vagyis nem is az egész déli végvárrendszerét! E kísérlet a Német Lovagrenddel 1432-re kudarcba fulladt, így a király a Tallóci családra bízta a végeket, és 1436-ban már Tallóci Frankó lett a szörényi bán. Ezt követően Zsigmond a déli végeken a centralizációt segítette elő azzal, hogy kizárólag a Tallóci családot bízta meg a védelem irányításával. Megjegyzendő, hogy nem ez volt az első eset, amikor Zsigmond központositani akarta a déli végek irányítását. Az al-dunai várak királyi tulajdonba vétele, a bánsági és végvári haderő közös irányítása is magában hordozta ezt a törekvést, valamint a Német Lovagrenddel kötött egyezsége is ebbe az irányba mutatott. A Tallóciak a következő címeket szerezték meg: 1429-ben Matkó Nándorfehérvár kapitánya lett, a fivérek viselték Szlavónia, Horvátország és Szörény bánságát, kormányozták a kalocsai érsekséget, Csanád, Várad és Zágráb püspökségét, a vránai perjelséget, továbbá alájuk tartozott számtalan megye. Mintegy 52 várat igazgattak a déli határon, amihez még a temesvári-kevei sókamara és általuk igazgatott területeken a kamara haszna beszedése is járt. Megjegyzendő, hogy ilyen mértékű erőkoncentráció ritka volt a központi hatalom mellett. Ezzel Zsigmond olyan biztos gazdasági és katonai potenciált adott a Tallóci fivérek kezébe, amivel biztosan tudták működtetni a rájuk bízott védelmi rendszert.

Zsigmond király még 1433-ban kidolgozott egy reformjavaslatot²³, amely szerint a török ellen az egyes főurak, főpapok és vármegyék a következő haderőket kellett, hogy kiállítsák:

1.) Az Adria és Dalmácia felé a török és szövetségesei ellen 3000 lovast kellett kiállítania a királynak, a horvát bánnak, a korbáviai, cetini és segniai grófoknak. 2.) Az Una folyó felé a török ellen 2500 lovast kellett kiállítania a szlavóni bánnak, a vránai perjelnek, a zágrábi püspöknek, Tahí (Tóth) Lőrincnek és a Blagay uraknak. 3.) Ozora irányába a török ellenében 16 900 lovast kellett kiállítani. A szerb despotának 8000, Bulgáriának 4000 lovast, míg a többi a pozsegi főispán, a bosnyák és a pécsi püspök, a Bothos urak, a macsó bán, Garai János, Lévai Cseh Péter, Gergelyfy János, Maróthi János, Matkó Szebernekből (Tallóci Matkó?), Wajdafy Henrik és Herkei Lóránd György állította ki. 4.) A Temesközben Szörényig 3800 lovast kellett kiállítania a kalocsai érseknek, a váradi és a csanádi püspöknek, a királynak, az oláhoknak, a kunoknak és a jászoknak, valamint Temes, Keve, Záránd, Arad, Csanád, Torontál, Krassó és Csongrád vármegyéknek. 5.) Dalmácia, Horvátország, Szlavónia rendjeinek, Bosznia fennmaradó részeinek, Hercegovinának (Szent Száva hercegsége), Verőce, Somogy, Zala,

²² Kubinyi András: Mátyás király. Vince Kiadó. Bp. 2001. 71. old.

²³ E javaslat, amelyben az „*orde de bataille*”, magyarul a hadrend volt, kijelölte, hogy kinek melyik határszakaszt kellett védenie.

Baranya, Bács, Pozsega, Valkó, Bodrog, Szerém és Tolna vármegyéknek összesen 12 500 lovaszt kellett adnia. 6.) Erdélynek ugyancsak katonákat kellett adnia, hogy ha az Oszmán Birodalom vagy egyéb ellenség ellen szükséges volna, akkor megfelelő haderővel tudjon akár támadni és támadást elhárítani. Összesen 21 150 lovaszt kellett kiállítania a királynak, az erdélyi püspököknek, a havasalföldi és moldvai vajdának, az erdélyi vajdának, a székelyeknek, a szászoknak és az erdélyi nemeseknek, Bihar, Békés, Szatmár, Szaboles, Ugocea, Máramaros, Bereg, Kraszna, Külső- és Belső-Szolnok vármegyéknek.²⁴

Ezzel a rendszerrel kívánta Zsigmond megoldani Magyarország védelmét a török ellen. Ha mindegyik katonára hadba szállt volna a török ellen, akkor e területekről mintegy 60 200 lovaszt lehetett volna kiállítani. Ennyi katonával nyilvánvalóan meg lehetett volna védeni a Magyar Királyságot, de a korszakban egyszer sem jött össze ennyi katonák az oszmánok ellen. A király tervezetéből látható, hogy nemesek a magyar főurakkal, főpapokkal és a megyékkel, hanem az ütközőzónának szánt déli szomszédjaink haderejével is számolt. Sajnos terveze nem valósult meg, noha 1435-ben e hadügyi kérdéseket törvényben rögzítette.

Végeredményben Ozorai Pipo, a Tallóci-fivérek és Hunyadi János tevékenységének volt köszönhető, hogy a Zsigmond által létrehozott védelmi rendszer a XV. század első felében mégis sikerrel kiállta a próbát.

Hunyadi János kora

A védelmi rendszert érzékenyen érintette Szendrő²⁵ várának 1439-es eleste, amikor az új király, Habsburg Albert már nem tudta csapataival felmenteni a törökök által ostromolt erősséget, így Brankovics György székelye II. Murád kezére került. E kudarc ellenére a védelem elég jól működött, és ezt bizonyítja Nándorfehérvár 1440-es ostroma is, hiszen a belső válság ellenére Tallóci Jován vránai perjel eredményesen verte vissza II. Murád szultán támadásait, így megmenekült a város a török hódítástól. E sikerben jelentős szerepe volt annak, hogy a Tallóci-fivérek irányították az egész védelmi vonalat.

Ebben az időszakban lépett a történelem színpadára Hunyadi János, akit fivérével, az ifjabb Jánossal együtt még Albert nevezett ki szörényi bánná, majd I. Ulászló alatt karrierje gyorsan felívelt – köszönhetően a török elleni katonai sikereinek és annak, hogy az új király egyik támasza volt.

Hunyadi János a következő években sorozatos sikereket ért el a törökökkel szemben. Ezt annak is köszönhető, hogy a gondjaira bízott végváratok rendbe rakatta és határozott katonai fellépésének eredményeként lecsökkentette a török betörések számát. 1441-ben diadalmaskodott a Száva vidékét pusztító Iszák szendrői bég felett Nándorfehérvárnál, majd amikor 1442-ben Mezd bég 17 000 fős seregével betört Erdélybe, ha nehézségek árán is, de legyőzte. Még ugyanabban az évben Sehabeddin ruméliai beglerbég vezetett II. Murád utasítására csapatokat Magyarország ellen. Elsődleges célja neki is az volt, hogy betörjön Erdélybe, hadműveletéhez becslések szerint már 80 000 fős hadsereget küldött a szultán. Hunyadi a Jalomita folyónál 1442. szeptember 6-án óriási győzelmet aratott a ruméliai beglerbég csapatai felett. Jelentős szerepe volt a sikerben a hadvezéri kvalitásainak. Ezzel újra remény gyűlt a balkáni népekben, hogy felszabadulhatnak a török uralom alól. A győzelemnek Európa-szerte híre ment és nagy lelkesedést okozott egy eljövendő török-ellenes harcra. A reakció természetes volt, hiszen ekkora török sereget az európai hatalmak hadseregei közül még senkinek sem sikerült nyílt mezei csatában legyőznie, ráadásul Sehabeddin is ottmaradt a csatatéren. E „kis” sikerek azonban nem elégitették ki Hunyadit, és most már a budai udvart sem. Ezért egy minden eddiginél nagyobb hadjáratot kezdtek tervezni, amelynek végső célja Drinápoly elfoglalása és a török kiűzése lett volna Európából.

Hunyadi úgy vélte, hogy a legjobb védekezés az, ha az ellenséget saját területén, támadó hadjáratban győzik le. Tervét Jenő pápa is támogatta, de sajnos a nyugati keresztény fejedelmek nem érezték úgy, hogy Magyarországnak komolyabb segítség kellene a török ellen. Velence és Genova támogatást ígért Ulászlónak, és 1443 elején a karamán szultán is szövetséget ajánlott Magyarországnak. A magyar király 1443. szeptember 1-én indult el Budáról, miután Jiskra biztosította arról, hogy békében marad. A lengyel-magyar csapatok Szalánkemennél egyesültek a szerb despota csapataival, majd levonultak a

²⁴ *Bárczay Oszkár*: A hadügy fejlődésének története. II. kötet. MTA. Bp. 1895. 480–484. old.

²⁵ Nándorfehérvár 1427-es átadása után, 1430 áprilisa és szeptembere között építette fel Brankovics György szerb despota, hogy ide helyezze a székhelyét. A Jészava torkolatánál felépített Szendrő (Smederevo) vára a Nándorfehérvár–Szörényvár közötti határ egyik legjelentősebb erődítménye volt, s szerb kézben is komoly szolgálatot tett Magyarország védelmében. Ezért is volt fontos a vár megsejítése Albert királynak.

déli határra. Hunyadi a sereget három részre osztotta. A fősereget saját maga vezette, Brankovics György szerb despota a másik sereget, míg Ulászló a tartalék élére állt. A magyar had október közepén Nándorfehérvárnál lépte át az országhatárt. Csapatok gyorsan elfoglalták Krusevacot, Nist és Szófiát, miközben három oszmán haderőt legyőztek, majd egészen a Szlatica-szorosig nyomultak előre. Időközben azonban a szultán békét kötött Karamániával, így seregeivel átkelhetett európai tartományába, ahol a balkáni népek már fellázadtak uralma ellen. A magyar sereg azonban nem tudott átkelni a Szlatica-hágón a gyorsan összeszedett török csapatok ellenállása és az egyre hidegebbé váló idő miatt, ezért Hunyadi belátta, hogy mindinkább kimerülő hadait célszerűbb kivonni az ellenség tartományai-ból: beleegyezett, hogy Ulászló kiadja a parancsot a visszavonulásra. A szultán két sereget is a magyar csapatok után küldött, de egyik se tudott zavart okozni a királyi hadban. Az első oszmán sereg Kászim ruméliai beglerbéggel az élén december 24-én szenvedett vereséget Hunyaditól, míg a másik Brankovics csapatait támadta meg a Kunovica-hágónál. A kialakult csatában újra veszített a török, miután Hunyadi is beavatkozott a küzdelembe. Ekkor a szultán sógora és a török fővezér is magyar fogságba esett. Ezután már nem háborgatták csapatainkat a törökök, s 1444. január végén a Hunyadi vezette had Nándorfehérvárnál elérte a magyar területet.

A hadjárat óriási siker volt. A pápa és több uralkodó is támogatott volna egy újabb hadjáratot a török ellen, ám Ulászló elfogadta a szultán békeajánlatát. A pápa legátusa, Cesarini Julián szerint e béke első-sorban Brankovics érdeke volt. Ulászló azért nem támogatta egyértelműen a török elleni hadjáratot, mert egyrészt sem Magyar-, sem Lengyelországban nem akartak igazán háborúzni, másrészt elégtelennek tartotta az előkészületeket egy hadjáratra. Ezért Ulászló még Szegeden semmisnek nyilvánította a békét arra hivatkozva, hogy Murád megszegte azt, mert nem adott vissza minden ígért várat, s Brankovics fiai továbbra is a fogságában maradtak. Végül Hunyadi János is a háború pártjára állt.

A magyar csapatok szeptemberben Orsovánál keltek át a Dunán, ám Brankovics despota fenntartotta a békét a szultánnal és nem engedte átvonulni csapatainkat, amivel nemcsak nehéz helyzetbe hozta a sereget, hanem azt is megakadályozta, hogy az albán Szkander bég csapatai segítséget nyújthassanak Hunyadinak a hadjáratban. Az előkészületek sem voltak elegendők, így csak egy 20 000 fős haderő indult el Hunyadi vezérlete alatt, ami a fele volt az 1443-asnak. Nagy szerepet kapott a hadjáratban a szövetséges flotta²⁶, amelynek az lett volna a feladata, hogy elzárja a tengerszorosokat, s ezzel az Oszmán Birodalom anatóliai és ruméliai részeit elvágya egymástól. Azonban a flotta nem volt elégséges feladatának ellátására, mert a genovaiak még segítettek is a törököt az áthajózásban. Így a szövetséges flotta nem sokat tett, hogy a szultán seregét meggátolja az Európába való átkelésben!

Ilyen körülmények között nyomult előre Hunyadi, aki Várnánál tudta meg, hogy a török seregek egyesültek és erőteljesebben tartanak feléje. Más megoldást nem talált, mint hogy meglepetésszerű támadással semmisítse meg Murád hadseregét. A döntő ütközetre november 10-én került sor Várnánál. A csata eleinte jól kezdődött a magyarok számára: a szultáni had szárnyai meginogtak, de Ulászló elhamarkodott rohama a janicsárok ellen végzetesnek bizonyult, megölték a királyt²⁷, és ezzel a magyar seregben pánik tört ki, amit Hunyadi sem tudott megakadályozni.

A csata következtében király nélkül maradt az ország, ami előrevetítette, hogy újra belső válság várható, ám az 1445-ös országgyűlésen a rendek úgy döntöttek, hogy ha tényleg elesett a csatában Ulászló, akkor V. Lászlót elismerik Magyarországnak királyának, míg az ország kormányzását hat főkapitányra²⁸ bízzák az uralkodó távollétében. Végül Hunyadi Jánost 1446-ban – korlátozott uralkodói jogkörrel – Magyarország kormányzójává (gubernátor) választották V. László kiskorúságának idejére.

1448-ban úgy látszott, hogy Hunyadi újra sikeres hadjáratot tud majd a török ellen vezetni, ezért 1447-ben arra kérte V. Miklós pápát, hogy hirdesse ki a keresztes hadjáratot. A pápa támogatta Hunyadi tervét, bár később jelezte, hogy jobb lenne, ha 1449-ben vezetne csak hadat az Oszmán Birodalom ellen. Hunyadi János azonban elszánt maradt, és 1448 tavaszán felújította szövetségét Szkander béggel, aminek célja egy újabb török elleni hadjárat volt. Megpróbálta Brankovicsot is megnyerni, noha a várnai csata óta eléggé rossz viszonyban álltak. A despota nem is akart segíteni a kormányzónak, mivel

²⁶ A szövetséges hajóhad 8 pápai, 5 velencei, 4 burgundi, 2 raguzai és 2 bizánci gályából állt. Ennek a flottának kellett volna biztosítania a Hellészpontoszt és a Boszporuszt az oszmán haddal szemben.

²⁷ Egy bizonyos Chizr Chodsa nevű, akkor öregnek számító janicsár vágta le a király fejét. *Gróf Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon*. II. kötet. Emich Gusztáv Könyvnyomdája. Pest 1852. 444. old.

²⁸ Hunyadi János, Újlaki Miklós, Rozgonyi György, Gutti Országh Mihály, Szentmiklósi Pongrác, Bebek Imre, valamint a Felvidéket uraló Jan Jiskra lett később még főkapitány.

csak a törvényes király felszólítására lett volna hajlandó hadra kelni. Hunyadi ezért megüzente Brankovicsnak, hogy ha győz, akkor hazafelé menet levágja a fejét. Részben a Boszniával és Velencével szembeni viszállya is megmagyarázhatná a despota elutasító magatartását, de a nagy veszélyt mégiscsak a török jelentette számára, ezért érthető, hogy miért nem támogatta ekkor Hunyadi. Igazából kettejük személyes ellentéte lehetett a döntő abban, hogy Brankovics György semleges maradt.

Mindezek ellenére Brankovics kihirdette, hogy alattvalói támogassák a magyar sereget, ám Hunyadi úgy vonult végig hadával Szerbián, mint egy ellenséges területen. A szerb támogatás elmaradása ellenére mintegy 24 000 fős volt a magyar sereg.

Kihasználva a törökök lekötöttségét Albániában, Hunyadi Drinápoly ellen akarta vezetni a magyar sereget. A szultán azonban nem a vártnak megfelelően végezte hadmozdulatait. Ezzel Albánia mentesült a török támadástól, és a magyar csapatoknak a szerbiai útvonalon kellett haladniuk a tervezett szemben. A sereg felégette Krusevácot, majd Kursumlje felé vette útját, ahonnan Pristinába, majd Rigómezőre ért. Itt megerősített állásokban várta be a szultáni sereget. Hunyadi és Murád összecsapása szeptember 17–18-án zajlott le, az ütközetben a magyar sereg – a havasalföldi segédhadak elvonulása miatt meggyengülve – vereséget szenvedett. Ebben szerepe volt Brankovics Györgynek²⁹ is, aki felfedte a magyar haditervet Murádnak, és sajnos Szkander késésének is: csapatai a csata után érkeztek csak meg. Hunyadi óriási vereséget szenvedett és az Al-Duna irányába menekült, de Kladova térségében Brankovics György fogságába esett, aki Szendrő várába zárta. A kormányzó két hónapnyi fogság után szabadult ki egy fegyveres intervenció révén.

A belpolitikai helyzet 1450-re stabilizálódott, majd 1453-ban V. László elfoglalta a trónt, miután a cseh rendekkel közösen még 1452-ben sikerült elérni, hogy III. Frigyes adja ki Magyar- és Csehországnak. Ezzel Hunyadi lekötöztet a kormányzó tisztről, és a király kinevezte országos főkapitánynak. Hunyadi hatalma végső soron megmaradt, a törökkel azonban Rigómező után jó ideig nem harcolt, amiben annak is komoly szerepe volt, hogy az 1440-es évek magyaránú hadi vállalkozásai átmenetileg kimerítették az országot, amely külső segítséget nem nagyon kapott. Azonban Murád fiának trónra lépése és első komolyabb győzelme 1453-ban megdöbbentette a világot!

II. Mehmed 1453. május 29-én elfoglalta a Bizánci Birodalom egykor szebb napokat látott fővárosát, Konstantinápolyt, és ezzel megszűnt a bizánci állam – ami ugyan az egész keresztény világot megdöbbentette, de a kezdeti felbuzduláson kívül semmi sem történt. Igaz, 1454-ben a regensburgi és a frankfurti német birodalmi gyűlés is foglalkozott a török elleni háborúval, amelyre 200 000 katonát ajánlottak fel, s terveket is kidolgoztak, de az egészből semmi nem lett. Eközben a szultán megkezdte Szerbia bekebelezését. Az ország védelmét Brankovics Szkobolyics Miklósról és Radojevics Dmitárra bízta, a Szendrőt védő Kantakuzén mellett. Még Hunyadi is megkérte, hogy segítsen neki Mehmed ellen.

Hunyadi Erdélyben levő seregeivel Havasalföldön keresztül betört Bulgáriába, majd Orsován át Szendrőig ment, így akarva megosztani a török csapatokat. A szerbiai harcok Osztrovicánál és Szendrőnél összpontosultak. Július 30-án az oszmán csapatok elfoglalták Osztrovicát, míg Szendrő ostromával Hunyadi közeledésének hírére felhagytak. Hunyadi János Szendrőnél átkelt a Dunán, Kruseváciig nyomult, ahol a törököket legyőzte és a várost elfoglalta, majd Pirotyig üldözte az oszmán hadat. A Szófiánál levő szultán közeledésének hírére Vidin felé, majd Nándorféhvárra vonult a magyar had – és ezzel véget ért az 1454-es hadiév.

1455-ben Isza bég elfoglalta az ezüsbányáiról híres Novo Brdót s még több várost is Szerbiában. A győri országgyűlés eredménytelensége miatt Brankovics György a Bécsben levő V. László királyhoz ment segítségért, de végül 30 000 arany ellenében békét kötött Mehmeddel, elismerve a szultán fennhatóságát. Cserébe a Moravától északra levő területeit megtarthatta.

II. Mehmed következő nagyobb támadása 1456-ban érte Magyarországot. Ekkor a védelmi rendszer kulcsvárat, Nándorféhvárt vette célba. A még 1455-ben megkezdett előkészületeik 1456 elején folytatódtak, s áprilisban megérkezett a hír Budára, hogy a török célja valószínűleg Nándorféhvár megtámadása. V. László és Hunyadi megtették a szükséges előkészületeket a védelemre. A támadás elhárítása azonban végül Hunyadi, egy itáliai ferences szerzetesre, Kapisztrán Jánosra és Don Juan de Carvajal pápai legátusra maradt. A hadjáratban a török előbb a szerb despota székhelyét, Szendrőt ostromolta sikertelenül, majd Nándorféhvár várát kezdte támadni – eredeti tervük szerint. Szerencsére a vár kiállta a próbát, és a védők – élükön Szilágyi Mihállyal – kitarítottak addig, amíg Hunyadi és Kapisztrán csapa-

²⁹ Lánya Mara Murád egyik neje volt, tehát rokoni szállak fűzték az Oszmán-házhoz Brankovicsot.

ta a július 14-i dunai ütközet után megérkeztek. Az ostrom ennek ellenére még egészen július 22-ig elhúzódott, amikor hősiesség után és isteni segítségnek is köszönhetően megmenekült a vár a hóditástól. Sajnos Hunyadi és Kapisztrán sem élte túl sokkal a török ostromot.

A támadások Magyarország déli határain és a szomszédos államokban az 1456-os nándorfehérvári diadal után sem maradtak abba.

Hunyadi Mátyás kora

1458-ban, amikor II. Mehmed korábbi nagy ellenfelének, Hunyadi Jánosnak a kisebbik fia, Mátyás került a magyar trónra, a szultán kihasználta³⁰, hogy az új szerb despota, Brankovics Lázár (1456–1458) meghalt és trónjáért harc kezdődött, amibe beszállt Tomaš bosnyák király is, de a küzdelemből „győztesen” a szultán került ki, akinek csapatai Mahmud nagyvezér irányításával 1458-ban elfoglalták Novo Brodot és Szendrőt, így gátolva meg Bosznia és Szerbia egyesítését. Erre válaszul Mátyás megjelent hadseregével a déli határon. Kinizsi Pálnak ekkor még sikerült visszafoglalnia Szendrőt, majd Nándorfehérvárnál szeptember-október fordulója körül legyőznie egy oszmán hadat, de 1459-ben³¹ újra támadott a szultán, végleg elfoglalva a despota székhelyét, miután a vár védői 1459. július 30-án feladták az erősséget. A bajokat tetézte, hogy elesett Galambóc, így Nándorfehérvár kivételével Szerbia az Oszmán Birodalom részévé vált, és az utóbbin kívül egyetlen, a Duna jobb partján fekvő erősség sem maradt magyar kézen, a magyar-török határon.

A következő évek török-magyar küzdelmei nem voltak jelentősek, így 1460-ban megint próbálkoztak Nándorfehérvárnál, de ez újra kudarcba fulladt (Mehmed 1456 után személyesen nem is próbálkozott többé a vár elfoglalásával). Azonban Havasalföldön sikerült a helyzetet a maguk javára fordítaniuk. Ugyanis IV. Vlad „Tepes” havasalföldi vajda a Mátyással kötött „szövetségi” szerződésben bízva felmondta a szultán felé az adófizetési kötelezettségét. Válaszul a török 1462-ben megfosztotta trónjától és fogságba vetette a vajdát, akinek a magyar király által is támogatott csapatai vereséget szenvedtek. A következő vajda, Radul ugyan elismerte Mátyás fennhatóságát is, de a török miatt ez már vajmi keveset számított, hiszen az 1462-es események miatt országában nőtt az oszmán befolyás.

II. Mehmed a következő évben, 1463-ban megtámadta Boszniát, miután Tomasević István³² bosnyák király 1462. június 9-én felmondta a török hűbért, s inkább a pápa és Velence felé orientálódott, illetve a még zajló mantovai kongresszustól várt segítséget. A hadjárat bevezetéseként Ali, szendrői bég betört a Temesközbe, hogy ezzel a figyelemelterelő támadással lekösse a magyar csapatokat, így segítve a szultánt Boszniai céljai elérésében. Mehmed május második felében indította meg hadjáratát, s már júniusra török kézen volt egész Bosznia, köszönhetően a gyenge ellenállásnak, hiszen például Bobovac várát annak parancsnoka, Radak harc nélkül átadta az ellenfélnek.

Mátyás eleinte nem akart a bosnyák király segítségére sietni³³, mert annak szövetségi politikájával ő sem értett egyet, viszont Bosznia stratégiai jelentősége miatt fontos volt Magyarországnak és Velencének is, így 1463. szeptember 12-én létrejött a magyar–velencei szövetség. Ennek értelmében a városállam megtámadta Moreát, míg hazánk Boszniát, sőt még II. Piusz pápa is segítséget ígért Mátyásnak.

A bosnyák állam elvesztése komoly gondot jelentett Magyarországnak, mivel így Horvátország és Szlavónia közvetlen veszélybe került, sőt Itália és a Német–Római Birodalom is könnyebben elérhetővé vált az oszmánoknak. Mátyás azonban taktikusan kivárt a magyar ellentámadással, amíg a szultán elvonult a török főereggel. A magyar csapatok 1463. szeptember 20-án 20 000 fővel támadták meg

³⁰ Az is segítette Mehmedet, hogy Magyarországon a belső problémák nem oldódtak meg egyszerre Mátyás trónra kerülésével, s emiatt az országnak időre lett volna szüksége, ahhoz, hogy eredménnyel vehesse fel a harcot a szultán ellen. Az 1459-es mantovai kongresszus is a török kérdéssel foglalkozott, de eredménnyel nem ért el. A tervek között szerepelt, hogy Karamánia és Üzun Hasszán türkmén állama is szövetségre lépne az európaiakkal a török ellen, de az egész csak terv maradt. *E. Kovács Péter: Matthias Corvinus. Officina Nova. Bp. 1990. 131. old.*

³¹ Nyilván az 1458-as támadás okán tartották Szegeden 1459. januárban az országgyűlést, amelyen számos hadügyi törvényt fogadtak el; sajnos ezeket akkor nem hajtották végre. *E. Kovács 1990. 132. old.*

³² A királyt II. Mehmed Kljus városában fogta el, majd kivégeztette nagybátyával, Radivojjal és a kezére került bosnyák főurakkal együtt. *Jugoszláv Enciklopédia 1988. 158. old.*

³³ Mátyás az 1463-as tolnai országgyűlésen hívta hadba a rendeket, akik a parancsot komolyan vették és már májusban Bátán (Tolna vármegye) voltak a magyar csapatok. Az országgyűlésen elfogadták, hogy a birtokos nemesek 10–20 jobbágy után 1, 20–30 jobbágy után 2 lovassal kötelesek hadba vonulni Péterváradra 1463. május 29-re. *E. Kovács 1990. 133–134. old., Thallóczy Lajos: Jajcza (bánság, vár és város) története 1450–1527. Bp. 1915. LXXXIX. old.*

Boszniát, s kezdték meg az ország visszafoglalását. A támadás fő célja Jajca elfoglalása volt. A jelentős vár ostroma október 12-én kezdődött, és már négy nap múlva magyar kézen volt a város, azonban a citadella védői hősiiesen ellenálltak. Mátyás a vár északi oldalán felállított ágyúival és ostromgépeivel komoly károkat okozott a fellegyvár falában, de az ostromban csak az hozott áttörést, hogy István szent-szávai herceg és annak László fia elvágta a vár védőinek utánpótlását, így a 700 fős őrségből megmaradt 430 janicsár az éhség következtében december 26-án feladta az erősséget. E janicsárok majdnem mindannyian Jusuf bég vezetésével magyar szolgálatba álltak. Jajca parancsnokává Hidvégi Székely Jánost nevezte ki az ostrom után Mátyás, Bosznia élére pedig Szapolyai Imrét, mint gubernátort³⁴. Az őszi-téli hadjárat eredményeként sikerült Jajcán, Kljucson és Banja Lukán kívül még mintegy 60 erősséget megszerezni, amivel egyelőre normalizálódott a boszniai helyzet.

A sikereken fellelkesült a pápa, aki a következő évben nagyszabású keresztes hadjáratot akart az Oszmán Birodalom ellen indítani Magyarországra, Velence³⁵ és a Pápai Állam részvételével. A terv szerint hazánk Boszniában folytatja a hódításokat, Velence Moreában, míg Piusz Anconából kiindulva Albániába tör be, hogy így roppantsák össze az Oszmán Birodalom európai hatalmát. A keresztes hadjárat azonban kudarcba fulladt. A pápa Anconában meghalt, de a harcok nem maradtak el, mert II. Mehmed vissza akarta foglalni az 1463 őszi és téli elveszített új tartományát, s emiatt már 1463 végén megtette a szükséges előkészületeket az elkövetkezendő hadjáratra.

A szultán csapatai Jajca várát július 13-tól augusztus 22-ig éjjel-nappal lövették. Mátyás Bártfa városának írt oklevelében megemlíti, hogy a török ágyúzás következtében a falak szinte teljesen leomlottak, de a 30 000 fős oszmán had vereséget szenvedett³⁶.

Mátyás hosszas előkészületek után október 16-án körül a rácsai révnél kelt át seregével a Száván Boszniába. Zvorniknál volt már három nappal később, s megkezdte a város ostromát, ami még november 9-én is tartott, azonban kénytelen volt abbahagyni a hadműveletet, ugyanis nem boldogult a várral, és elterjedt, hogy Mahmud pasa felmentő sereggel közeledik. Így 1464 legkomolyabb eseménye Jajca megvédése mellett az, hogy sikerült elfoglalni Szrebernik várát, amely a szreberniki bánság központja lett.

A Boszniában kialakult helyzetre volt egyfajta válasz Mátyás részéről, hogy 1471-ben Újlaki Miklós macsói bánt szlavón bánná nevezte ki és megtette Bosznia királyának. Igaz a szlavón báni tiszttől önállósulási törekvései miatt később megfosztotta Újlakit a király, de a bosnyák királyi címet a nagyhatalmú délvidéki főúr egészen 1477-es haláláig viselte. Így a király a két boszniai bánságot és a védelmi vonal jelentős részét egységes irányítás alá vonta.

A következő évek a „fegyveres béke”³⁷ jegyében teltek el: igaz, komolyabb oszmán támadás nem érte Magyarországot, de ez nem jelentette azt, hogy ne lettek volna összefüggések. A cseh háborúkat kihasználva Ali, szendrői bég portyázó csapatai 1474-ben elpusztították Nagyváradot, emiatt és a közvélemény nyomásának engedve a király a nyugati háborúk helyett egy időre újra a török ellen fordult. Aminek meg is lett az eredménye, ugyanis 1475. január 10-én Nagy István (Ștefan cel Mare) moldvai vajda Báthori István, Magyar Balázs és lengyel csapatok segítségével Vasluinál legyőzte Szulejmán-pasa 35–40 000 fős hadseregét, s ezzel Moldva megmenekült a török hódítástól.

Az 1475–76-os szabácsi hadjárat elsődlegesen propagandisztikus célokat szolgált. A királynak mindenképpen szüksége volt egy komolyabb eredményre a törökkel szemben, hogy fő ellenfele, Frigyes német-római császár ellen fordulhasson. A hadjárat 1475 decemberében mintegy 15–20 000 fős had-

³⁴ Mátyás ideiglenesen „regni Bozne gubernator”-rá nevezte ki Szapolyai Imrét. Thallóczy 1915. CVII. old.

³⁵ Velence 1464 elején megkezdte a szövetségesek gyűjtését a török-ellenes háborúhoz. A városállam kiküldte követeit a nyugati államok udvaraiba, ahol XI. Lajos francia király 10 000 embert ígért arra az esetre, ha Piusz pápa tető alá hoz egy francia-angol békét. V. Henrik angol király 5000 fős hadat ígért Jó Fülöp burgundi herceg vezérlete alatt. Thallóczy i. m. CVIII. old.

³⁶ Az 1464-es jajcai ostrom történetét E. Kovács Péter írta meg *Jajca 1464. évi ostroma* című tanulmányában. E. Kovács Péter: Jajca 1464. évi ostroma. „Amikor a hollós nindzsák délre mentek büntetni a muzulmánt”. In: *Hausner Gábor* (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére*. Argumentum Kiadó. h. n. 2005.

³⁷ III. Frigyes szerint Magyarország és az Oszmán Birodalom között egy titkos béke volt, amelynek értelmében Mátyás nem gördített akadályt az ellen, hogy II. Mehmed portyázó csapatai német területekre mérjenek csapásokat. E megegyezés léte nem bizonyított, de az események azt mutatják, hogy a király felhasználta a törököt a császár ellen, ugyanis 1469-től 1490-ig mintegy 10 alkalommal törtek be a keleti német tartományokba és Velence birtokaira. A titkos béke állítólag 1473-ig fennállt. Engel Pál: *Szent István birodalma. A középkori Magyarország története*. Budapest 2001.

erővel indult az 1471-ben Nándorfehérvártól nyugatra felépített török végvár megvétele. A minden oldalról kiterjedt vizes árkokkal és mocsarakkal övezett várat Mátyás kénytelen volt hajókra rakott ágyúkkal lövetni. A vár elleni egyik rohamban lelte halálát a cseh zsoldosok vezére, František Hag, de a király is veszélybe került, amikor közkatonának öltözve egy hajón megközelítette Szabács falait. Végül Mátyás visszavonulást színelte serege egy részével, s kihasználva a védők figyelmének a lankadását, a többi ottmaradt seregrésszel rohamot indított Szabács leggyengébb pontja ellen, ezután visszahívta elvonulást színelő csapatait és általános rohamot rendelt el a meglepett védők ellen. Bár komoly áldozatok árán, de 1476. február 13–14-re magyar kézre került az erősség. E győzelem jól jött Mátyásnak, ugyanis visszaállította törökverő hírnevét³⁸, s ezt ki tudta használni az Ausztria elleni harcához. Vélhetően a status quo fenntartása miatt nem erőltette Szendrő ostromát, ugyanis ausztriai törekvései miatt Mátyás nem akart háborút kiprovokálni II. Mehmed ellen. (Úgy vélte, hogy Szabács bevétele még nem bőszi fel a szultánt³⁹.)

A szabácsi győzelem után újabb rövid békeidőszak állt be a törökökkel, akik ebben az időben inkább Ausztriára támadtak. E céljukban Mátyás sem gátolta őket. A béke alkalmat adott a királynak arra, hogy végrehajtsa a védelmi rendszer átszervezését. Újlaki Miklós bosnyák király 1477-es halála után egy évvel Mátyás névleges címmé tette a macsói báni tisztelet⁴⁰. Ezzel a gyermek Újlaki Lőrinc herceget megfosztotta hatalmától, viszont rendezni kellett a macsói bántárság kiegészítésével keletkezett helyzetet. Így a király nemcsak a védelmi vonal centrumának védelmi koncepcióját gondolta újra, hanem a teljes déli határvidékét. A reform első részeként egyesítette a horvát, dalmát és szlavón báni tiszteket 1476-ban. Az új bán Egervári László lett, az ő irányítása alá került Horvátország, Szlavónia és Észak-Bosznia (Jajcai és Szreberniki bántárság). Egervárit később hozzá hasonlóan katonák követték a báni tiszteben Magyar Balázs és a Geréb testvérek személyében, majd 1489-től újra ő viselte ezt a fontos tisztséget. A horvát-szlavón bán feladata közé tartozott a terület polgári és katonai igazgatása, a határszakasz védelme és a végvárak karbantartása.

A védelmi rendszer egységesítésének folyamatában a következő lépés az 1479-ben létrehozott „Magyarország alsó részeinek főkapitánya”⁴¹ tisztség volt. Az első főkapitány Kinizsi Pál temesi ispán lett. Az alsó részek főkapitányának irányítása alá tartoztak a temesi ispán irányította vármegyék⁴², továbbá Bács, Békés, Bihar, Bodrog, Csongrád, Pozsega, Szerém, Valkó, Zaránd megyék, illetve a Nándorfehérvári és Macsói bántárságok. Ezzel a lépéssel a védelmi rendszer legfontosabb szakasza úgy megerősödött, hogy a védelmi övezet katonai parancsnoka mintegy 15 vármegye és két bántárság minden erejét fel tudja használni az oszmánok elleni harcban. A főkapitányság székhelye – rövid időszakoktól eltekintve – mindig Temesváron, a temesi ispánok székvárosában volt. Jogosan vetődik fel azonban a kérdés, hogy miért nem a kulcsfontosságú végvár, Nándorfehérvár lett az alsó részek főkapitányának székhelye⁴³. Valószínű, hogy fokozott veszélyeztetettsége miatt nem esett rá a választás, hiszen támadás esetén egy valamivel távolabbi helyszínről könnyebben lehet irányítani a védelmet, mint akár egy várható ostromnak kitett városból. A történelem Mátyást igazolta, ugyanis az alsó részek főkapitánysága átvészelte az ország három részre szakadását is, és egészen az 1560-as évekig fennállt, amikor már Nándorfehérvár és Buda is rég török kézre került.

A védelmi rendszer harmadik és talán a támadásoknak legkevésbé kitett része a Déli- és Keleti-Kárpátok határolta Erdély volt, ahol már 1467-ben egyesítette Mátyás az erdélyi vajda és a székely ispán

³⁸ A pápák 1459–1479 között 250 000 forintot, Velence 1458-tól 1476-ig ugyanennyi pénzt adott Mátyásnak, de a köztársaság Szabács elvesztése után nem küldött több támogatást Magyarországnak. Emiatt is fontos volt Szabács elfoglalása a budai udvarnak.

³⁹ Mehmed ekkor bosszúból Magyarország szövetségesét, Moldvát támadta meg, ahol István vajdát egy csatában le is győzték, de Báthori István országbíró csapatai elől kitértek a törökök. Mátyás kihasználta a katonai helyzetet és visszahelyezte trónjára Vlad Tepes havasalföldi vajdát, akit azonban rövidesen megöltek.

⁴⁰ 1478 évi II. cikkely: A macsói bántárság székhelyén nem kell nyolczados törvényszékeket tartani. „Továbbá, hogy a macsói bántárság székhelyén ennek utáni jövőre nem kell nyolczados törvény-napokat tartani.” *Dr. Márkus Dező* (szerk.): *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár 1000–1526*. Bp. 1899. 229. old.

⁴¹ *Supremus capitaneus partium regni Hungariae inferiorum*

⁴² Arad, Csanád, Keve, Krassó, Temes, Torontál. Az alsó részek főkapitányának irányítása alá tartozott a szörényi bántárság is, de előfordult, hogy e tiszte az erdélyi vajda töltötte be.

⁴³ Egyes vélemények szerint Újlaki Lőrinc macsói bán tisztségének leértékelődése miatt nem jöhetett szóba Nándorfehérvár. Érdekes megvilágításba helyezi ezt a felvetést, hogy pont ebben az időszakban lett létrehozva a nándorfehérvári bántárság. *Pálffy Géza*: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. (Vázlat egy készülő nagyobb összefoglaláshoz). In: *Történelmi Szemle* 1996. 170. old.

hivatalát, ami inkább a tisztség megerősítéséről szólt, hiszen a vajda addig is jelentős hatalmi tényezőnek számított a korabeli magyar államban.

A viszonylagos békének vetett véget Ali, ruméliai beglerbég portyázása Erdélyben. Ez a támadás pont a „jó viszony” miatt mindenkit váratlanul ért. Báthori István erdélyi vajda hadba szólította a rendelkezésére álló seregeket, majd megindult Ali ellen. A támadáshoz csatlakozott Kinizsi Pál temesi ispán a királyi zsoldosereggel. Az ütközetre az Alvinchoz közeli Kenyérmezőn került sor 1479. október 13-án, miután Báthori vajda utolérte Ali menekülő csapatait. A két sereg mintegy három órán át várakozott, majd Báthori támadást indított – még mielőtt Kinizsi megérkezett volna. A küzdelemben fokozatosan felőrldtek a magyar csapatok, de a török mégsem aratott győzelmet, mert az időközben megérkező Kinizsi Pál csapataival megtámadta az oszmán sereget, amely ekkor felbomlott. A győzelem különösen értékes volt, hiszen keresztény csapatok csak kevés győzelmet arattak oszmán seregek felett nyílt mezői ütközetben. A diadalban jelentős szerepe volt a nehézlövasságnak és a cseh típusú gyalogságnak. Egyúttal bebizonyosodott a déli védelmi rendszer hatékonysága, mivel a fontos győzelmet a temesi ispán és az erdélyi vajda összefogása hozta meg. Vagyis kiderült, hogy a végvárak mellett mozgó mezői hadakra épülő török elleni védelmi rendszer működőképes.

Az 1479 utáni években Kinizsi Pál szerbiai portyája és Mátyás boszniai hadjárata volt a legjelentősebb esemény a török-magyar harcokban. Mátyás uralkodásának legösszehangoltabb magyar hadjárata az Oszmán Birodalom ellen 1480-ban következett be. Ekkor a király kihasználta, hogy a szultán seregei Otrantóban és Rodoszon vannak lekötve, és három irányból indított támadást. István moldvai vajda az erdélyi hadakkal betört Havasalföldre, ahol sikerült meggyengítenie a török befolyást. Mátyás – megtorolandó Daud bosnyák pasa portyázását – Boszniára tört, s legyőzte annak csapatait, majd végigpusztította a tartományt és egészen Szarajevóig nyomult előre, ahol győztes csatát vívott. Végül számos ottani lakost erőszakkal Magyarországra, az oszmánok által elnéptelenedett falvakba telepített. Az évet Kinizsi Pál novemberi szerbiai hadjárata zárta le. A hadvezér ekkor egészen Krusevácig nyomult előre, amire Hunyadi János 1454–55-ös hadjárata óta nem volt példa. A harcokban a magyar csapatok Szendrő várába szorították vissza a törököket, és a város mellett győzelmet arattak felettük. A következő évben Kinizsi újra Szerbiába tört és sok fogollyal tért vissza Magyarországra.

Az 1480–81-es hadiévben magyar katonák nemcsak a boszniai, havasalföldi és szerbiai hadjáratokban vettek részt, hanem Otrantónál is jelen voltak, ugyanis március folyamán Mátyás 800 fővel segítette ki apósát, II. Ferdinándot.

II. Mehmed 1481-es halála után fia, II. Bajazid került az oszmán trónra, akivel Mátyás 1483-ban öt évre békét kötött. Ezzel az aktuálisan uralkodásának hátralevő részére békeállapot köszöntött be a déli határokon.

A Mátyás korabeli oszmán-magyar harcok eredményeként sikerült Magyarország déli határait megerősíteni, de a király az 1463–64-es boszniai hadjárat tapasztalata alapján belátta, hogy országa egy maga képtelen felvenni a küzdelmet a török ellen, ezért kisebb akciókkal próbálta meg elérni, hogy a status quo fennmaradjon. E politikára saját tapasztalatán kívül apja háborúinak tanulsága is rávezette, hiszen tudta: ahhoz, hogy Magyarország megvédhesse magát, szükséges az ország megerősítése. Vélhetően ez is motiválta a királyt nyugati háborúiban, amelyek eredményeként Mátyás egy erős közép-európai birodalmat akart létrehozni. Sajnos ezt éppen legnagyobb ellenfele, III. Frigyes utódai valószínűsítették meg. Magyarország addigra részben török megszállás alá került, így sokkal kedvezőtlenebb helyzetben volt kénytelen az alakuló Habsburg Birodalomba integrálódni, ezért nemzeti érdekeink gyakran háttérbe szorultak. A Habsburg Birodalomnak szerencsére sikerült feltartoztatnia az Oszmán Birodalmat, csak sajnos hazánk területén.

Bár az utókor sokszor azzal vádolja Mátyást, hogy nem lépett fel kellő erővel a török ellen és az ország erőforrásait a nyugati háborúkra fecsérelte el, azt azonban nem kerhetjük számon, a királyon, hogy utódai a Mohácsig eltelt 36 esztendőben hagyták Magyarországot összerokkadni. Ez akkor is utódai felelőssége marad, ha tudjuk, hogy az 1453 utáni évektől egy folyamatosan erősödő Oszmán Birodalom állt szemben hazánkkal.

Cseh Valentin

További irodalom: *Engel Pál:* Város és vidéke a középkorban. In: *História* 1992/I. XIV. évf. 5–8. old.; *Hóvári János:* A nikápolyi csata. Fordulópont a balkáni oszmán hódítások történetében. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. 1998. 29–34. old.; *Liptai Ervin* (főszerk.): *Magyarország hadtörténete I.* Zrínyi Kiadó. Bp. 1985.; *Rácz Gyula:* Hunyadi Mátyás török politikája. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára.* Zrínyi Kiadó. Bp. 1990. 149–200. old.; *Szakály Ferenc:* A török-magyar küzdelem szakaszai. In: *Rüzsás Lajos – Szakály Ferenc* (szerk.): *Mohács. Tanulmányok a Mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából.* Bp. 1986. 11–57. old.